

Переклад як вид мовленнєвої діяльності

Переклад – це мовленнєва діяльність, хоч і вторинна. Вона моделює первинну діяльність автора оригінального тексту. Таким чином, перекладацька діяльність має начебто "заданий" характер: перекладач мовби отримує завдання зберегти незмінним зміст оригінального тексту – його смисл, і він не має права, керуючись власними мотивами та йдучи за власною метою, втілювати у чужий текст, який він перекладає, якусь програму, змінювати образи-смисли у мовних значеннях [2: 23].

"Сучасна лінгвістична теорія перекладу", – аналізує А. Д. Швейцер, – "розглядає переклад як особливу комунікативну ситуацію, у які накладаються не лише мови, а й різні етноси і соціуми". Ця теорія не зводиться до простого перекодування мовних одиниць, а є складним процесом створення нового тексту – аналога оригіналу, призначеного для функціонування в цілком новому соціоетнічному середовищі [6: 15].

На думку цього вченого, переклад як комунікативний процес має наступну послідовність (стадії):

1. Відправник початкового тексту.
2. Початкова мова.
3. Початковий текст.
4. Перекладач як отримувач початкового тексту.
5. Мова перекладу.
6. Текст перекладу.
7. Отримувач перекладу.

Переклад як творчий процес, спрямований на відтворення єдності плану змісту і плану виразу тексту оригіналу засобами мови перекладу, природно починати з глибокого і детального аналізу тексту оригіналу. Правильне розуміння тексту оригіналу є передумовою точного перекладу. Однак повне і глибоке розуміння оригіналу ще не означає вміння здійснити правильний його переклад. Труднощі перекладу виникають у процесі пошуку відповідностей між елементами двох мов. Тому при навчанні перекладу важливо приділити увагу засвоєнню готових міжмовних відповідностей і вмінню знаходити, за відсутності готових, ті форми в мові перекладу, що задовольняють вимоги точної передачі всіх особливостей оригіналу.

Одним із шляхів отримання необхідного набору співвіднесених мовних форм і засобів є робота з так званими "парними" текстами – двома текстами оригіналами, близько пов'язаними за змістом, що й обумовлює використання в кожному з них типових для мови оригіналу засобів вираження. Аналіз кожного з пари текстів передбачає своєрідну "інвентаризацію" студентами цих мовних засобів, знаходження і засвоєння мовних паралелей з метою подальшого їх використання в процесі перекладу. Така практика дозволяє уникати грубих помилок, скажімо, у виборі синонімів, у реалізації ідіоматичної лексичної сполучуваності, у виборі типових синтаксичних конструкцій тощо, які застосовуються різними мовами при оформленні приблизно одного й того ж змісту. Тому зіставний аналіз парних текстів з подальшим їх перекладом є активним і ефективним засобом підвищення професійного рівня студента-перекладача.

Теорії перекладу розвивалися і урізноманітнювалися упродовж історії людства. Мартін у своєму творі "Про мистецтво перекладу" вимагав широкого використання ресурсів народної мови, що і зробив у перекладі Біблії. Етьєн Доля сформулював такі принципи перекладу:

1. Перекладач має досконало розуміти зміст оригіналу а також наміри його автора.
2. Він має досконало володіти мовою, з якої він має перекладати матеріал.
3. Перекладач має блискуче володіти мовою, якою він робить свої переклади.
4. Перекладачеві слід знати тенденції перекладу дослівно, бо тоді він перекрутить зміст оригіналу і зруйнує красу його образного вислову.
5. Перекладаючи з розвиненої мови на мову, яка менш розвинена, перекладач просто забов'язаний постійно намагатися розвивати свою мову.
6. Завдяки добору і порядку відповідних слів перекладач має досягти в перекладі повного ідейного-художнього звучання, подібного до першого твору.

Ці принципи зберігають свою життєвість і до нашого часу.

Треба розуміти, що діяльність перекладача детермінована зовнішніми умовами: комунікативними завданнями, внутрішньою програмою висловлювань, характерними рисами використання мовних засобів, глобальними способами виконання перекладу. Ці умови перекладачеві "задають" і мовець – автор оригінального тексту, і потреби "замовника", тобто тієї суспільно-комунікативної сфери (індивідів чи колективів), яка потребує інформації від відправника, мовою якого не володіє. "Специфічною особливістю перекладу є його налаштованість на повноту і точність передачі висловлювання. За цією ознакою переклад відмежовується від переказування, реферування й аннотування, написання оглядів тощо" [див. 7: 11].

Перекладач має право і навіть моральний обов'язок ставитися до тексту свого перекладу як до власної творчості, якою він може звітувати перед читачами або слухачами як фахівець високого рівня. "Писати статті про переклад і робити відступи ненавиджу, – зізнається австралійський українець Юрій Ткач. – Для мене це щось інтимне і настільки органічне, що я логічно не можу розказати, "саме як" я перекладаю" [див. 5: 192].

Семантично-стилістична сутність перекладного твору може бути досягнута за умови волі вибору, волі оперативного простору, тобто наявності такого технічного оснащення, яке може мати тільки перекладач, рівний своїм професіоналізмом авторові оригіналу.

Мову мало знати – її треба відчувати. Нині стало "модним" у письменницьких колах мати у своїх збірках розділ "Переклади". І шукають бестселлерного поета або ювіляра, кличуть приятелів або наймають того, хто знає мову цього поета. Поверхове знання мови – це погане знання словника і граматики, а поверхневе – це ще й незнання психології, етнографії, моралі того народу, з мови якого берешся перекладати текст. Побутові, історичні реалії, символи, етнографізми, не можна перекласти, не "переживши" їх у їхньому часі. Гарний переклад – це мистецтво простих слів і почуттів. Бо велике – завжди просте, воно не має потреби ховатися в коштовну мушлю, адже має призначення не миттєвості, довговічної перлини, відшліфованої рукою майстра відповідно до його бачення, ролі, в світі людей сучасних і майбутніх.

Література

1. Клюканов И. Э. Психолінгвістическіе проблемы перевода. – Калинин, 1989. – 74 с.
2. Ткач Ю. Роздуми про переклад // Теорія і практика перекладу: Респ. міжвід. наук. зб. – К.: Вища шк., 1992. – Вип.18. – С. 190-193.
3. Швейцер А. Д. Соціолінгвістическіе основы теории перевода // Вопросы языкознания. – М., 1985. – № 5. – С. 15-24.
4. Ширяев А. Ф. Картина речевых процессов и перевод // Перевод как лингвистическая проблема / Отв. ред. Н. К. Гарбовский. – М.: МГУ, 1982. – С. 3-12.